

Teka 8
Nr 48

ILLUSTRERAD TIDNING

IDUN

FÖR KVINNAN OCH HEMMET

N:r 87 (662).

ONSDAGEN DEN 1 NOVEMBER 1899.

12:TE ÅRG.

PRENUMERATIONSPRIS PR ÅR: IDUN ..... KR. 5:— IDUNS MODETIDN. MED PLAN- SCHER OCH HANDARB. .... 5:— IDUNS MODETID. UTAN PL. .... 3:—	UTGIFNINGSDAGAR: HVARJE ONSDAG OCH LÖRDAG. LÖSNUMMERPRIS: 8 ÖRE.	REDAKTÖR OCH UTGIFVARE: FRITHIOF HELLBERG TRÄFFAS SÄKRAST KL. 2—3. REDAKTIONSSEKR.: JOHAN NORDLING.	BYRÅ OCH EXPEDITION: KLARA S. KYRKO GATA 16, 1 TR. ÖPPEN KL. 10—5. ALLM. TEL. 61 47. RIKS 16 46	KOMMISSIONÄRER ANTAGAS ÖFVER HELA LANDET PÅ ALL- DELES SÄRSKILDT FÖRMÅNL. VILLKOR. STOCKHOLM, IDUNS KUNGL. HOFBOKTRYCKERI.
--	--	---	---	---

PRINSESSAN ANNA. ETT HISTORISKT KVIN- NOPORTRÄTT, TECKNADT FÖR IDUN AF E. WRANGEL.

A. Blomberg foto.

PRINSESSAN ANNA.

EFTER ETT OLJEFÄRGSPORTRÄTT PÅ GRIPSHOLM.

SÄLLAN KOMMER turisten till lan-
det vid Weichselns breda stränder,
där ännu i dag Västeuropa och
Östeuropa mötas med sina olikar-
tade lefnadsförhållanden och intressen. Och
dock har detta land, det forna Polen, åt-

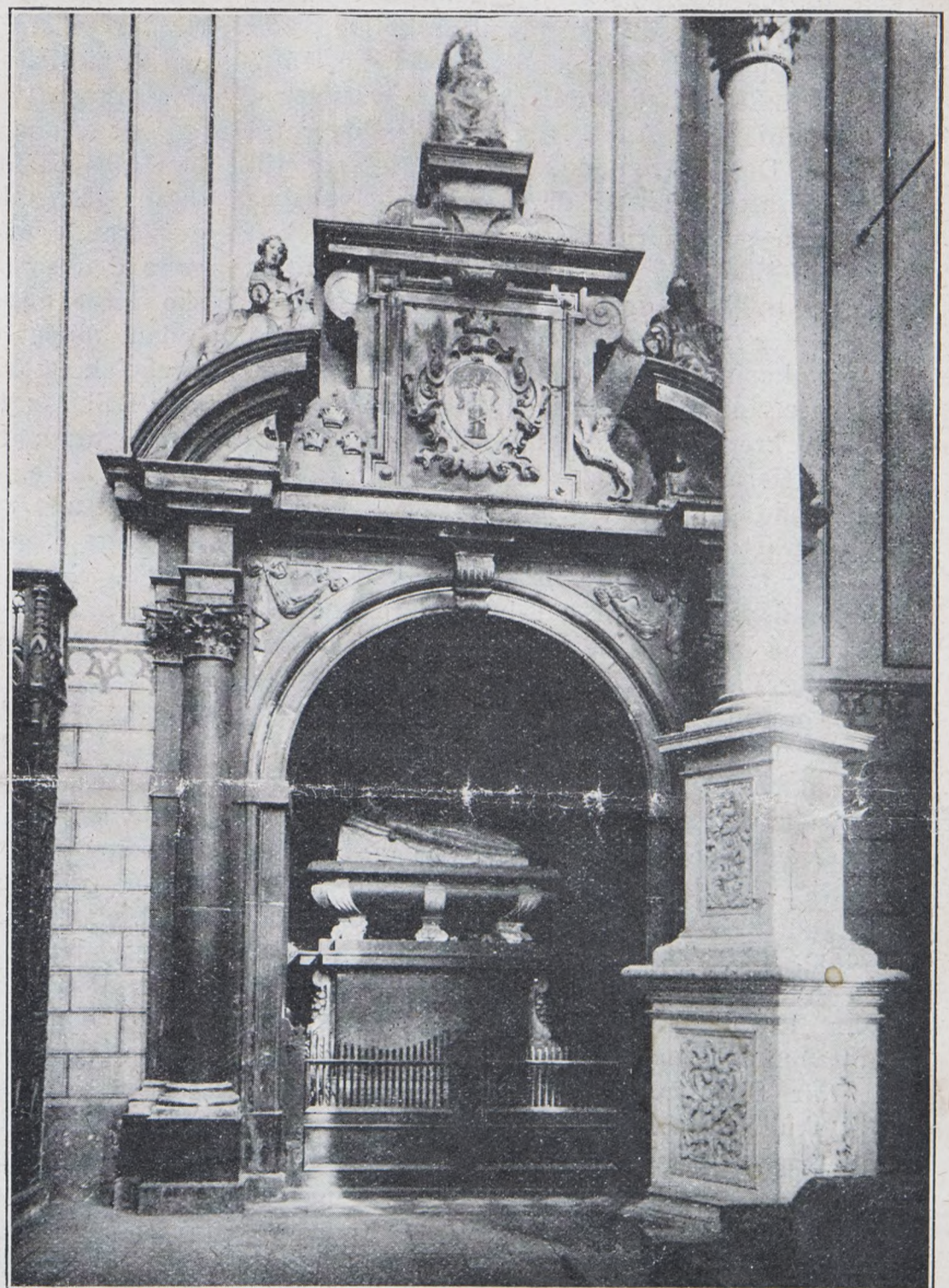
skilligt märkligt att bjuda främ-
lingen. Vid flodens öfre lopp kan
han bäst studera den polska na-
tionaliteten och, i städer som Kra-
kau och Warschau, ingalunda dess
förfall, utan dess framåtskridande.
De smärre städerna vid flodens
nedre lopp hafva åter i mångt och
mycket bevarat den gamla fysion-
mien i det yttre. Närmast tänker
jag då på det stolta Marienburg;
men äfven Marienwerder och, ett
stycke från Weichselns mynning,
Frauenburg hafva åtskilligt kvar
från ordensriddarnes tid, framför
allt de befästade domkyrkorna. All-
ra mest intressant är emellertid
Danzig — ett slags förstöradt och
försköndt Lübeck — som i ståtlig
renässansprägel öfvergår äfven sina
nederländska fö-
rebilder. Också
Thorn, den ännu
starkt befästa
gränsstaden, har
i arkitektoniskt
afseende myc-
ket sevärdt att
visa. Åt Weich-
seln äro de gam-
la murarne och
tornen väl be-
varade. Ståtligt
reser sig ännu
det gamla råd-
huset, där Karl
X rätt länge re-
siderat, och som
icke tyckes blif-
vit synnerligen
medtaget af Karl
XII:s bomber.
Intressantast för
konstforskaren
äro emellertid de
tre gamla kyr-
korna, S. Ma-
ria, S. Johan-
nes och S. Ja-
cob, som visa
skilda typer af
den nordeurope-
iska tegelstilen
och i sitt inre
hysa många vär-
defulla minnesmärken.

Det är ett af dessa min-
nesmärken, som är särskildt
värdefullt för oss sven-
skar, och som jag i som-
mar under en resa i dessa

trakter hoppades återfinna. Och jag fann det
också i Mariakyrkan, på den mest framskjutna
plats vid koret; imponerande ter det sig ännu
trots ett begynnande förfall, i ädel, bland
nordens renässansverk sällsynt konstnärlig
gestalt.

Det är grafvården öfver prinsessan Anna,
konung Johans dotter, konung Sigismunds
syster.

För tre hundra år sedan voro svenskar
inga sällsynta gäster i dessa trakter. Legitimi-
tetskänsla, kärlek till konung Johans hus, i
några fall tillgifvenhet för den katolska reli-
gionen lockade dem hit, oafsedt alla enskilda
beräkningar. Här såg man den statskloke
herr Lindorm Bonde, den sluge Clas Bjelke,
medlemmar af familjerna Stenbock, Fleming,
Posse, samt gamle grefve Pehrs söner, Erik
och Gustaf Brahe, och mågar, Erik och Johan

GRAFVÅRDEN ÖFVER PRINSESSAN ANNA I MARIAKYRKAN I THORN.

Teka 8
Nr 48

Sparre, samt Johan Gyllenstierna, för att nu nämna blott de mera lysande namnen. Många utaf desse svenske herrar stannade kvar i Polen, där t. ex. Gyllenstierna blef amiral och Gustaf Brahe fältmarskalk. Mest vistades de i Danzig och det omgivande preussiska landet; där voro de närmare det kära fosterlandet, där hade de också en centralpunkt, som särskildt för protestanterna var dyrbar, i prinsessan Annas hof i Strasburg.

Strasburg (eller Brodnitz) är en mindre stad vid Drewenz, gränslöden mellan Västpreussen och Polen, hvilken, efter att hafva passerat Gollub, utfaller i Weichseln nära Thorn. Hvi lefde hon här så ensam, fjärran från sitt fosterland?

Kärleken till brodern och afskyn för farbrodern, hertig Carl, kunna förklara mycket; dock icke allt.

Hennes historia är ännu icke skriven — det vore en värdig uppgift för någon af våra hädforsokande damer. Endast konturerna till hennes lefnad känner man.

*

Prinsessan Anna föddes den 17 maj 1568 på Eskilstuna slott och bars till dopet af änkedrottningen Katharina (Stenbock). Föräldrarna hade då nyss lämnat fängelset, där hennes broder Sigismund samt den såsom späd af lidna system Isabella kommit till världen. Snart skulle dock hennes fader bestiga Sveriges konungatron. Hon erhöi af sin moder, den förträffliga Katharina Jagellonika, en både vårdad och from uppfostran. Den katolska läran, som modern varmt omfattade, kunde hon dock icke blifva tillgifven; och hon fick fullkomlig afsmak för densamma genom hvad hon såg af jesuiternas makinationer vid moderns döds-läger. Att fadern två år senare (1585) gifte om sig med Gunila Bjelke, som var två år yngre än Anna, hade denna naturligtvis svårt att bära med jämnmod. Med glädje mottog hon därför anbudet att hälsa på sin moster, drottning Anna af Polen, efter hvilken hon blifvit uppkallad. Denna hade på våren 1587 blifvit änka och inbjöd nu sina systerbarn, Sigismund och Anna, att komma öfver till Polen. Den förre hade hon tänkt sig till Stefan Batorys efterträdare, och hon lyckades verkligen genomdrifva sin plan. Med fröken Anna följde då hennes kusin Sigrid, Eriks dotter, hvilken dock strax därpå lämnade henne för att träda i brudstol. Äfven en annan kusin, Edvard Fortunatus af Baden, markgrefvinnan Cecilias son, bevistade Sigismunds kröning. I augusti 1589 medföljde hon brodern till Reval, där de sammanträffade med konung Johan; och med denne for hon så vidare till Sverige.

Åter två år senare, när Sigismund rustade till bröllop med den habsburgska prinsessan, fick hans syster tillfälle komma ut till honom. Hon for då i sin faders ställe och hade dyrbara presenter samt ett stort följe med sig; såsom marskalk tjänstgjorde Johan Sparre och dennes fru, Margareta Brahe, såsom hofmästarinna. Anna hjälpte sin broder med förberedelserna till bröllopet, som i Krakau firades i maj 1592. Hon hade där tillfälle att uppvakta sin faster, den nyss omtalade Cecilia, som kom att hälsa på sin brorson, och hvilken, särskildt på grund af sin öfvergång till katolicismen, nu blef mycket väl mottagen och uppmärksammasad.

När Sigismund följande år efter fadrens död skulle taga sitt arfrike i besittning, stod den trogna system åter vid hans sida. Resan hem var emellertid besvärlig nog. Först utbröto oroligheter under deras vistelse i Danzig emellan de protestantiske borgarna och de katolske polackarna. Att de senare icke lyc-

kades att upphetsa konungen mot de förre, var nog Annas, jämte Ture Bjelkes, förtjänst. På Östersjön hindrades sedan flottan af storm och blef en gång tillbakadrifven till preussiska kusten.

I Sverige stannade vår prinsessa nu till hösten 1598, då Sigismund för tredje och sista gången lämnade sitt fosterland. Under dessa fem år bodde hon på Stegeborg. Det var där hon 1595 grep sig an att låta förmäla Sigrid Brahe med Johan Gyllenstierna, då de motsträfviga familjerna visste om intet. Hennes farbroder, hertig Carl, var då närvarande; men stämningen mellan dem blef snart mindre vänskaplig, när hon såg hans själfrådiga tendenser allt mera framträda. Då hertigens folk 1598 intog Stegeborg, blefvo också fröken Annas tillhörigheter — särskildt nämnas hennes »tapeter» — därifrån borttagna.

Med harm i hjärtat lämnade Anna Sverige, som hon aldrig mera skulle återse; förgäfves hoppades hon, att hennes broder snart skulle återvända dit med en stor härsmakt för att krossa hertigens välde (men visserligen icke för att införa katolicismen). Några egennyttiga planer synes hon icke haft; och om det ligger någon sanning i Carls insinuation om, att Erik Sparre haft tanke på att låta upphöja Anna till regentinna af Sverige efter fadrens död — kanske då förmäld med Sparres sväger Gustaf Brahe —, så har man icke någon historisk rätt att tro tillägget i den Carlska rimkrönikan:

Thetta behagade Fröken Anna full wäl
Och förglömde både wett och skiäl.

*

Och hvilka skamliga beskyllningar utslungar icke hertigen i sin beryktade rimkrönika om Annas kärleksförhållanden!

För eftervärlden är det naturligtvis svårt att komma till full klarhet i dylika frågor. Man vet ju emellertid t. ex. af prinsessan Cecilias historia, huru mycket tendenslögnen och den förstörande traditionen kunna spinna tillsammans.

Att Anna tyckt om Gustaf Brahe, som hon ofta träffat ända från barndomen, är icke osannolikt. Han var en ridderlig ung man och kunde väl spela på luta; »hennes behagade den söte melodie», säger hertigen. Kanske lefde ungdomskärleken länge kvar, äfven sedan hoppet om en förening strandat. Gustaf Brahe knöt andra förbindelser. Med Anna von Reibnitz fick han sonen Johan Gustafsson (Örnevinge); han förblef dock ogift. Prinsessan hade, berättar det af hertig Carl utkolporterade ryktet, sedan omhuldat en polsk sekreterare, som »mände om hennes saker wete». Men Carl var dock med att 1596 förlofva henne med markgrefven Georg Hans af Brandenburg. Han uppbar hennes brudskatt, hvilken redan på riksdagen 1590 hade bestämts mycket riklig; men när bröllopet icke blef af, behöll hertigen skatten. Och dock djärfves han påstå i sin krönika, att hon »lade all sin hug på guld och ädla stenar»!

Huru oegennyttig visade sig icke fröken Anna gent emot sin broder! Denne lär ändock en gång, när han var led vid det polska regementet, tänkt låta upphöja henne till drottning af Polen såsom maka åt en österrikisk prins, en plan, åt hvilken systemen väl icke gärna velat låna sig. Det rika arfvet efter deras 1596 aflidna moster, drottning Anna, lämnade prinsessan helt och hållet åt sin broder; till underhåll upplät han sedermera åt henne starostierna Strasburg och Gollub.

Hennes hjälpsamhet, hvarom nu några drag skola anföras, talar också emot farbroderns utsaga; med litet större samvetsgrann-

het borde denne i sin krönika betänkt sin egen där yttrade sats:

Historie-skrifvare bör skrifva sant.

*

Att prinsessan Anna skulle visa sig särskildt välvillig mot de svenskar, som blifvit Sigismund trogne, må vara naturligt; för dem, som fasthöllo vid den evangeliska läran, blef hon, till och med emot brodern och hans jesuiter, ett stöd. En af sönerna till Johan Gyllenstierna och Sigrid Brahe, till hvilka hon ju stod i särskild förpliktelse, lät hon uppfostra i den protestantiska läran, under det en annan af dem blef katolik, väl genom Sigismunds inverkan.

Men äfven mot de svenska fångarne visade hon sitt välvilliga, försonande sinnelag. Bekant är, huru hon omhuldade Jacob de la Gardie och Carl Carlsson Gyllenhielm. Den senare var ändock son till hennes fiende hertig Carl; men oädel långsinthet låg icke i Annas karaktär. Ehuru hon ifrigt åstundade, att den äldre Wasalinien skulle kunna återtaga Sveriges rike, arbetade hon på att försona de krigande fränderna — hon hade redan under fadrens tid sökt stilla de politiska fejderna och verka för de då fångne svenske statsmännens befrielse. För denna försoningstanke synes hon vunnit Gyllenhielm, som också sedan höll sitt löfte till henne att verka för freden mellan de båda Wasahusen. Rörande är att läsa om afskedet mellan dessa kusiner (på hösten 1613); fröken Anna gaf herr Carl, jämte penningar till hemresan, en bönbok med uppmaning att »bedja för henne, som var af samma tro».

Det måste känts bittert för den ensamma prinsessan, särdeles under andra årtiondet af 1600-talet, att så många af de landsflyktige svenskarne lämnade henne. Somliga rycktes bort af döden; så Erik, Gustaf och Sigrid Brahe samt dennas make Johan Gyllenstierna. Andra återvände till Sverige, sedan Gustaf Adolf erbjudit dem försoning. Sin hoftärna Elisabeth Oxenstierna, hvilken, tidigt föräldralös, medföljt prinsessan till Polen, och som Gyllenhielm träffat vid sitt afsked från denna i Warschau, måste hon också slutligen gifva lof att vända åter till fosterlandet. Jungfru Elisabeth var sannolikt den sista svenskfödda hofdamen hos fröken Anna.

*

Ett annat vackert drag hos prinsessan var hennes omsorg om de i det polska riket, särdeles i dess norra och västra delar, spridda protestanterne. Det var en tid, då jesuiterna förmått Sigismund förhindra, att hos hans syster luthersk gudstjänst fick hållas. Men inför hennes rörande trohet och uppoffring kunde icke Sigismunds stränghet länge bestå. Och han fick tåla, att hon verksamt, ehuru i all stillhet, motarbetade jesuiternas planer äfven i andra delar af riket.

Med Danzigs protestanter stod hon i liflig beröring, åtminstone ända från 1591, då hon rekommenderade en pastor Farenheidt till att blifva predikant vid Petrikyrkan därstädes. Man finner henne ofta hos stadens magistrat lägga sig ut för hjälpsökande och nödlidande.

Själflindrade hon nöden på allt sätt. Från peståret 1613 berättas t. ex., att hon med rika gåfvor understödde den svårt hemlösta staden Fraustadt i Stor-Polen, hvars evangeliske pastor var den bekante författaren och psalmisten Valerius Herberger. Mot denne, som af Sigismunds jesuitiska regering blifvit förföljd, visade sig prinsessan särdeles bevägen och sökte genom välgärningar liksom motväga broderns handlingssätt.

*

Prinsessan Anna hade ärft många af moderns utmärkta egenskaper. Kärnan i hennes karaktär var uppoffrande trofasthet och ädel försonlighet. Men därtill var hon duglig och arbetsam; hon var också intresserad för åtskilliga slöjder och konst — ett arf efter fadern. Särskildt lär hon älskat trädgårds-konsten; härom vittnade nog en gång omgifningarna till det nu mestadels förstörda slottet i Strasburg.

Att döma af det porträtt från hennes ungdomstid, som förvaras å Gripsholm och af hvilket Idun i dag återgifver en för tidningen tagen fotografisk kopia, hade hon ett långt ifrån obehagligt utseende, ehuru hon måhända icke kunde kallas skön. Den liggande statyn å grafmonumentet visar en hög panna, lång rak näsa och liten mun.

*

Under de sista åren, då hon synes lefvat fåmligen ensam och tillbakadragen på Strasburgs slott, nådde henne underrättelserna om hennes kusins, konung Gustaf Adolf, framgångar mot de polska vapnen. För sin broders skull har detta väl smärtat henne; men vi hafva svårt att tänka oss annat, än att det på djupet fanns hos henne en sympati med den unge svenske protestanthöfdingens ädla väsen. Några år efter hennes död — som inträffade den 26 februari 1626 — nedträngde de svenska härarne ända till Strasburg; staden och slottet intogos och blefvo rätt länge en replipunkt för de svenske fältherrarnes operationer.

Prinsessan Anna stod då ännu obegravven i Strasburgs slottskyrka, d. v. s. hon hade ännu icke fått den efter tidens sed erforderliga högtidliga likbegängelsen. Gustaf Adolf hade tänkt låta föranstalta denna, men hann ej utföra sin plan. Först tio år efter döden fördes hennes jordiska kvarlevor till sitt sista hvilorum. Hennes brorson Wladislaw, nu konung i Polen, hade låtit bygga ett särskildt grafkapell vid koret i den vackra, då protestantiska Mariakyrkan i Thorn, där många förnäma personer hvilade. Huru omtyckt prinsessan var af befolkningen, visar beskrifningen på det ståtliga liktåget från Strasburg till Thorn. På begrafningsdagen den 16 juli 1636 höllos i Thorn likceremonier på både tyska och polska; och den berömda tyske skalden Maria Opitz, som nu blifvit polsk historiegraf, men också stod den svenska regeringen nära, utskickade en praktfull panegyrik öfver prinsessan.

Den vackra grafvården, utförd i ädel och måttfull renässans, som snart därefter uppsattes, hade konung Wladislaw sannolikt låtit beställa hos någon nederländsk konstnär. Marmorstatyn hvilar på en bädd af alabaster med förgyllningar; katafalken och postamentet äro af svart marmor med hvita ornament; den af furst Ratzwill författade inskriften kom aldrig att blifva inhuggen. Den ståtliga portalformade omfattningen, som något bortskymmes af den kolossala altardekorationen, är utförd i svart och vit marmor med guld och färger. Den prydes af allegoriska figurer (tron, hoppet och kärleken?) samt af Wasa-, Svea- och Göta-vapnen.

Grafvården, som tyckes varit bortglömd under ett par hundra år, men som nu af tyska och polska forskare uppsökts, har på det hela trotsat tiden rätt väl. Nu börjar den emellertid att förfalla och kyrkan har inga medel att bevara den. Kapellets utåt halfrunda mur är mycket bristfällig, de allegoriska figurernas armar afslagna, liksom flere ornament samt prinsessans händer skadade. De flesta bitarne finnas dock i behåll. Det vackra dithörande trågallret ligger sedan länge

i en skräpkammare, men torde kunna åter uppsättas.

Man har frågat mig i Thorn, om icke i Sverige något kunde göras för upphjälpanget och bibehållandet af detta grafmonument öfver en svensk prinsessa, som väl lefde sin mesta tid och dog i främmande land, men som hade sitt fädernesland alltjämt kärt, och som beskyddat och understött så många af dess söner och döttrar. Kanske just *Sveriges kvinnor* skulle vilja åtaga sig detta kärleksverk — det vore att på sitt sätt utföra den store Gustaf Adolfs försonande tanke. Anna af Wasa var en af de svenska kvinnor, som mest gjort det svenska namnet heder bland främmande folk.

KVINNOFRÅGAN OCH KULTURSTRÖMNINGARNA. ETT BIDRAG TILL KVINNOEMANCIPATIONENS HISTORIA. AF I. A. DAVIDSSON.

FORTS. FRÅN FÖREG. N.R.

ETT AF sina skådespel yttrar Aristophanes: »Enligt min åsikt skall kvinnan efter detta lifvet ej blifva delaktig af något kommande lif!» Således skulle enligt Aristophanes en man, äfven den fegaste och brottsligaste, lefva evinnerligen, men en kvinna, äfven den ädlaste och bästa bland kvinnor, för alltid upphöra att existera efter döden! Detta må ju kunna förlåtas Aristophanes, ty han var ju endast en »hedning», men hvad skall man säga om, att det i sjätte århundradet efter Kristi födelse på ett kristet kyrkomöte i Nâçon uppställdes den frågan: »Har kvinnan någon själ!» och att denna fråga till slut med ringa röstöfvervikt blef bejakad! Och att denna fråga mer än en gång uppställdes af teologerna under medeltiden och ibland besvarades *nekande*, synes af en lärd latinsk afhandling, som trycktes så sent som 1641 och heter: »Mulieres scilicet non esse homines, Christum ergo pro iis non esse possum, nec eas salvari» d. v. s. »bevis för att kvinnorna icke äro människor, att följaktligen Kristus icke dött för dem och att de således ej kunna blifva frälsta!» Det synes häraf, att den kristna ortodoxien ej bidragit till att höja kvinnans anseende. Tvärtom har den ortodoxa kristendomen alltid i kvinnan sett *förförerskan*, som förde synden in i världen och bragte mannen på fall. Ja, tallösa äro de anathemer, som af religiösa författare blifvit slungade mot kvinnorna. Jag vill blott anföra tvänne bevis, det ena från den katolska kyrkans första århundrade, det andra från dess adertonde århundrade! »Kvinna,» utropar Tertullianus, »du borde ständigt gå i sorg och trasor med ögonen fulla af ångerns tårar för att komma en att glömma, att du bragt människosläktet på fall! Kvinna, du är porten till helvetet!»

Det är den religiösa passionen, som så talar genom den afrikanske biskopens mun!

Det andra proftet är af den franske biskopen Bossuet. Han säger: »Kvinnorna böra ihågkomma sin härkomst, och, utan att alltför mycket prisa sin finkänslighet, böra de erinra sig, att, när allt kommer omkring, de blott äro ett öfvertaligt ben, som ej har någon annan skönhet än den Gud behagat förläna detsamma!»

Sant är också, att i bibeln, särskildt i gamla testamentet, lämnas stöd för dylika nedsättande uttalanden om kvinnorna. Så t. ex. säger den vise konung Salomo, som ju lär hafva varit en stor kvinnokännare — han hade ju 700 hustrur — följande vackra saker om kvinnan: »Från hennes hus leda helvetets vägar

till dödens afgrunder,» och på ett annat ställe: »Kvinnan liknar jägarens nät; hennes hjärta är en snara och hennes händer äro fjättrar!» Dock är det äfven sant, att i bibeln finnas uttalanden om kvinnan i alldeles motsatt anda, men om vi närmare granska dessa, skola vi finna, att de alla hafva afseende på kvinnan i egenskap af hustru och maka åt mannen. Så t. ex. säger den vise konungen: »En omständsam hustru är en krona för sin man,» och apostelen Paulus kallar hustrun för »mannens ära».

Det var dock endast i österlandet i forntiden och hos de folk i västerlandet, som rönte inflytande af österlandets kulturströmningar, där man hade så låga tankar om kvinnans natur och följaktligen behandlade henne på ett förnedrande sätt. Vända vi oss däremot till de »barbariska» folken i forntiden, kelter och germaner, så finna vi, att kvinnan hos dem tvärtom ansågs som ett mannen öfverlägset väsen. Den gamle romerske skriftställaren Tacitus anmärker också med förvåning, »att germanerna i kvinnan funno någonting heligt (aliquid sanctum et providum) och profetiskt, och därför», säger han, »hvarken afvisa de kvinnornas råd eller förakta deras svar!» — Den germaniska kvinnan kände därför ej det tvång, som fördystrade lifvet för hennes medsystrar hos orientens folk och kulturfolken i västerlandet under forntiden. Hemma i sina fäders hus ägde dottrarna nästan samma frihet som i våra dagar. De deltog i alla husets angelägenheter; de kunde gå ut och göra utfärder tillsammans med männen och mottaga besök af män, när dessa voro af släkten eller närmare bekanta. Vid gästabud, vid folknöjen, vid alla högtidliga tillfällen var kvinnan med som prydnad i männens lag. Äfven hade man en vacker sed, som saknar motstycke hos något annat folk i forntiden, att nämligen, då en fader ville hedra sina gäster, han lät sin fagra dotter bära hornet, fylldt med mjöd eller vin, fram till hedersgästen och dricka honom till. Dottrarna själfva ägde dock ännu ingen rådighet öfver sitt giftermål, utan köp, handladt med fader eller närmaste fränder, var den lagliga formen för äktenskapet.*

De gamla germanerna och kelterna hade flere hustrur allt efter råd och lägenhet. Konung Dagobert hade ej mindre än 600, och till och med Karl den store skall hafva haft samtidigt 4 stycken. Det är nämligen först genom kristendomens införande bland kelter och germaner, som monogamien blifvit rådande bland dem. Ofta blef en af mannens hustrur offrad på hans graf för att ledsaga honom in i det tillkommande lifvet, liksom ända in i våra dagar änkorna i Indien brukat brännas på den afidne makens bål. Hos germanerna och kelterna måste dock ett sådant offer vara frivilligt å ankans sida.

(Forts.)

* Ett sådant brudköp kallades »mundium» eller hemgift. Ju rikare friaren var, dess mer gaf han i hemgift. Höfdingarne gäfvos stundom, enligt hvad Gregorius af Tours berättar, i sin Historia Francorum, hela byar i hemgift; ja, det gick så långt, att den »lombardiska lagen», för att sätta en gräns för friarnes gifmildhet, bestämde, att man ej finge gifva mer än en fjärdedel af sin förmögenhet i hemgift. Utom denna hemgift till brudens fader eller släktingar måste friaren äfven gifva en särskild gåfva till bruden, hvilken hos våra nordiska och germaniska förfäder kallades »morganegiba» eller »morgan-gåfva» och hos kelterna »tinusca» på Irland, »cowyll» i Gallien. Denna gåfva utbetalades hos germanerna dagen efter, hos kelterna dagen före bröllopsnatten. Hvarken hos greker eller romare förekom det, att friaren gaf bruden någon särskild gåfva.

G. Florman foto.

J. I. CRUSEBJÖRN.

VÅR NYE KRIGSMINISTER.

»MINISTERSKIFTE nu igen! Fortgår det på det här viset, blir det snart icke många kvar af excellensen Boströms beprövade män. Landshöfding Crusebjörn i Umeå skall nu blifva friherre Rappes efterträdare. Hvarifrån skola vi männe få hans porträtt?»

»Kanske han har släktingar här i Stockholm?»

»Jo, mycket riktigt, hans gamla moder, som är hela 82 år fyllda, bor på Östermalm. Då söka vi upp henne i dag.»

På middagen ringde vi på hos änkefru Crusebjörn.

»Jaså, landshöfdingen är själf nere i Stockholm. Kanske ni då vill vara god anmäla, att en medarbetare från tidningen Idun utbeder sig några ögonblicks samtal med honom.»

Strax därefter tog landshöfdingen emot oss med ett gemytligt leende.

»Ett porträtt af den nye krigsministern? Men det är ju inte afgjort ännu...» och landshöfdingen tog på sig en hemlighetsfull uppsyn.

»Ja, men Idun hinner nu inte komma med porträttet förrän i nästa vecka, d. v. s. på

onsdag, då är det kanske inte för tidigt? Då är det nog afgjort...»

Landshöfdingen såg helt skälmsk ut, liksom ville han säga: »Det får jag inte tala om ännu,» men förklarade därpå, att »om vi inte komme med det förr, så...»

Och så fingo vi hans senaste porträtt, som vi i dag ha nöjet meddela.

Jesper Ingevald Crusebjörn, vår nye krigsminister, är född 1843 och tillhör en gammal adlig ätt, som härstammar från handelsmannen i Lybeck Frans Kruse, hvilkens son, landshöfdingen Peter Kruse, adlades år 1622. Landshöfdingsstolen tycks således allt från förstone ha väl behagat Crusebjörnarne. Också säges det, att den nye krigsministern nu gjort till villkor vid öfvertagande af den Rappeska taburetten vid konungens rådsbord, att höfdingeposten i Umeå tillsvidare hålles obesatt och för hans räkning förvaltas af vikarie.

Hans föräldrar voro numera afidne hofjunkaren F. A. Crusebjörn och hans maka, Lovisa Fougt, hvilken, som sagdt, ännu är i lifvet.

Framstående generalstabsofficer, öfverste i armén och chef för Jämtlands fältjägarkår, utnämndes han år 1891 till landshöfding för Västerbottens län. Han är ock, som bekant, ledamot af riksdagens första kammare.

Sedan 1873 är minister Crusebjörn i äktenskap förenad med Augusta Bahrman och har med henne en son och en dotter.

ETT 50-ÅRSJUBILEUM. SJÖOFFICERSSÄLLSKAPET I STOCKHOLM.

UTE på den idylliska Skeppsholmen, där tystnaden en senhöstdag endast afbrytes af en eller annan trumpetsignal från båtmanskasernen och af de fallande kastanjernas studsande mot gräsmattorna, har *Sjöofficerssällskapet* sin lokal i en af »Långradens» byggnader.

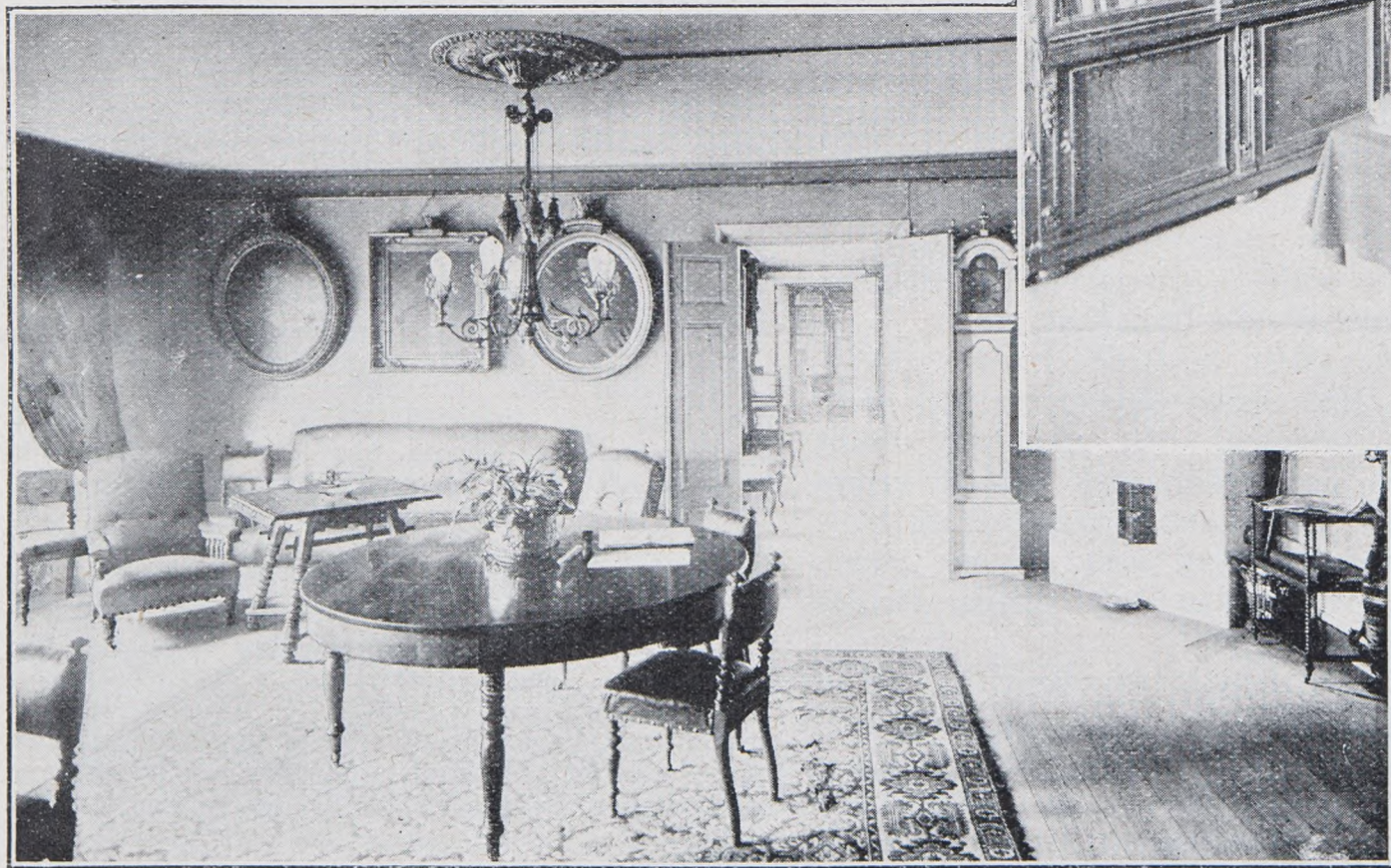
Därinne mötes besökaren af en hemtrefnad, som om han be-

BALTZAR V. PLATEN. SJÖOFFICERSSÄLLSKAPETS STIFTARE.

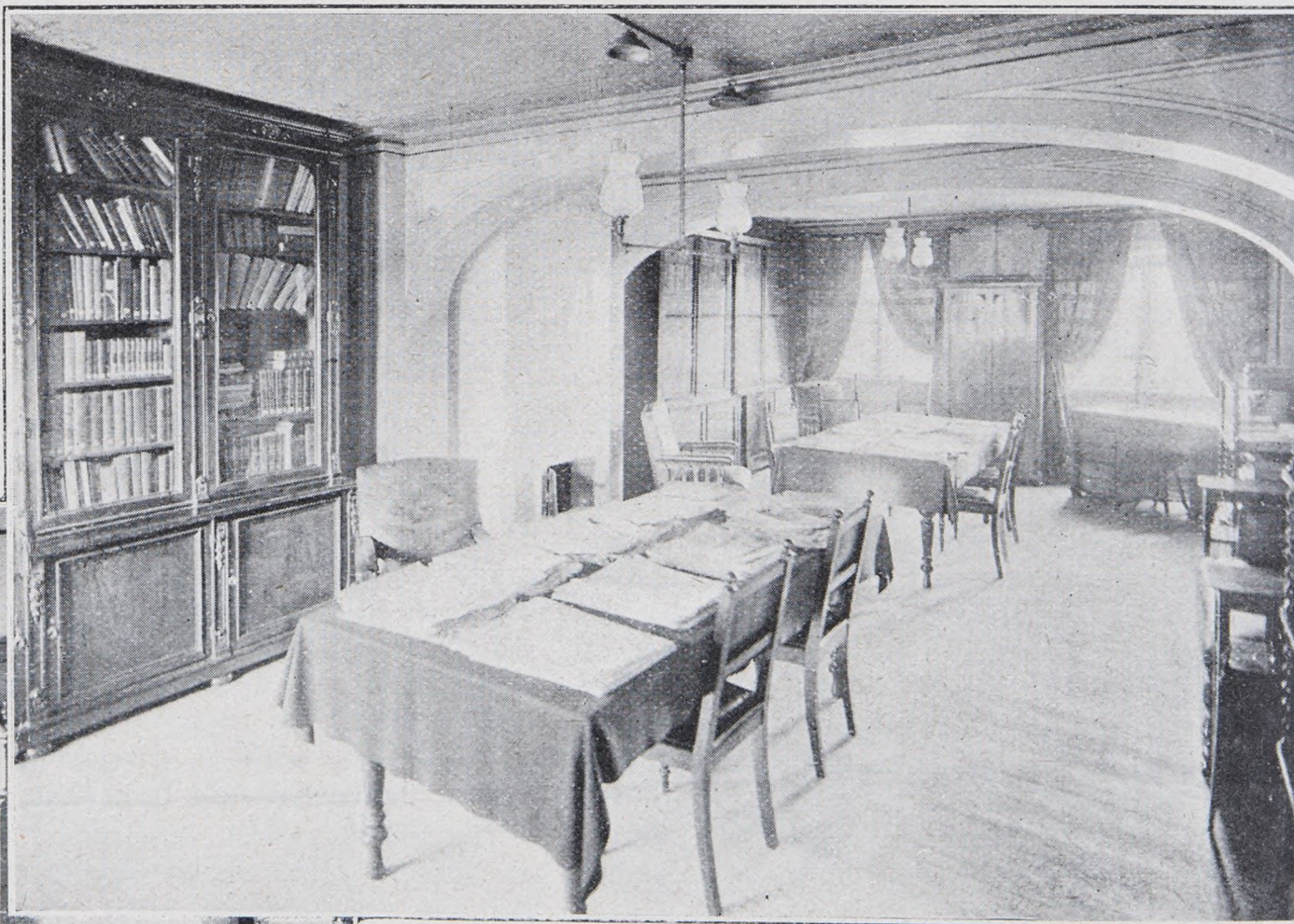
funne sig på en gammal herregård långt från hufvudstaden. Den ringa takhöjden, de små fönsterna, utanför hvilka trädgårdens aplar sakta vagga sina grenar, de i förgyllda ramar infattade porträtten, som pryda väggarna, de skinklädda möblerna, biblioteksrummets bokskåp och de små hvita porslinskakelugnarne, i hvilka brasorna spraka — allt bidrager till den trefna, varma stämning, hvilken där välkomnar havets söner efter deras mödor på gungande pansardäck.

Sjöofficerssällskapet i Stockholm, hvilket i dag fyller femtio år, har för sin uppkomst att tacka dåvarande chefen för kgl. sjöförsvarsdepartementet, greve Baltzar v. Platen, som 1847 upplät det chefen för kgl. flottan tillhö-

A. Blomberg foto.

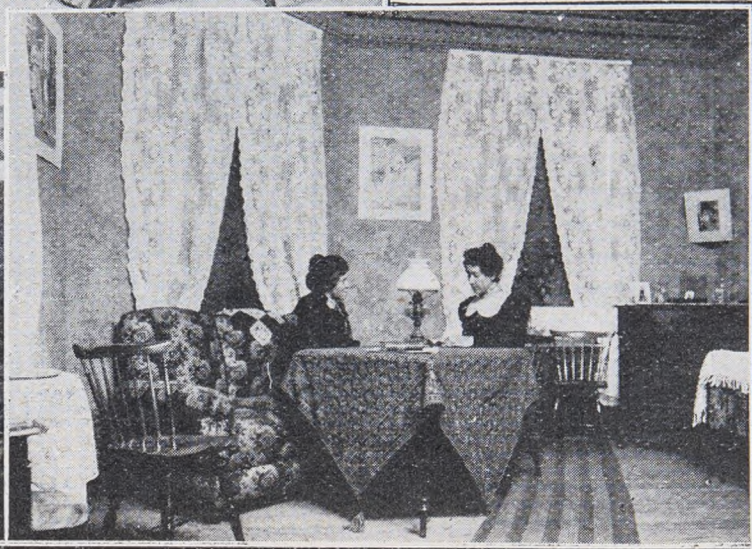
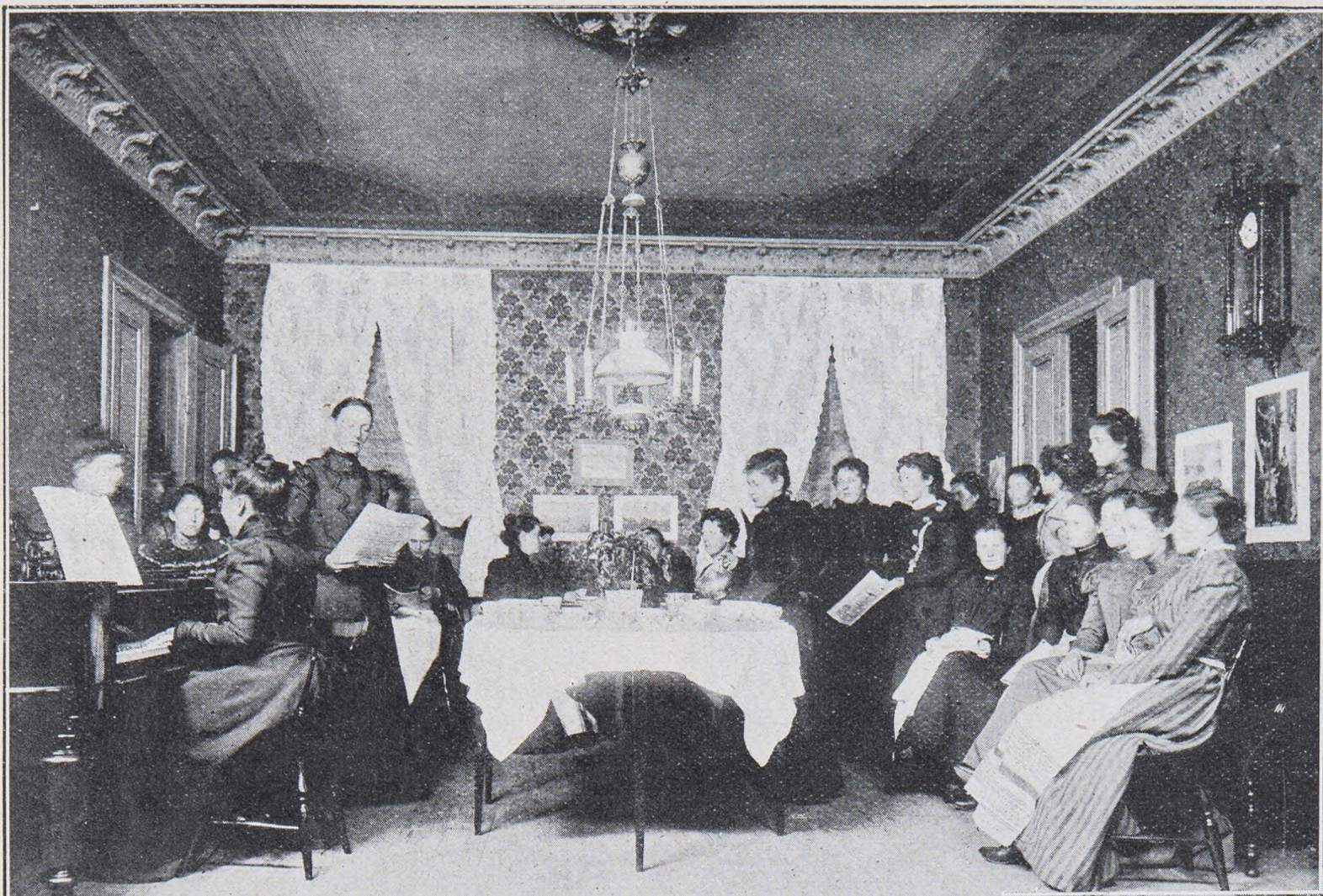
SJÖOFFICERSSÄLLSKAPETS KLUBBKONKAL I STOCKHOLM: SAMLINGSRUM.

BIBLIOTEK.

rande boställe att disponeras såväl till bostad »för vid härvarande flottstation tjänstgörande officerare som ock till en s. k. mess eller samlingsrum för flottans officerskorpser och civila stater, hvarigenom tillfälle skulle lämnas flottans berörde personer ej mindre att enskildt afhandla ämnen rörande flottans bästa, än äfven att genom ett förtroligare umgänge samverka till en angenäm förströelse å från tjänstebestyren lediga stunder.»

Första allmänna sammanträdet ägde rum å sällskapets

A. Ryd'n foto.

HEMMET FÖR ARBETERSKOR:

1. AFTONSAMKVÄM. 2. SYKURSEN. 3. ETT AF SOFRUMMEN.

Styrelsen för »Föreningen Hemmet för arbeterskor» utgöres af fru Agnes Wicander, ordförande, fröken Gerda Meyerson sekreterare, fröken Olga Schuldheis, kassaförvaltare, fru Helfrid Nordin f. Erickson och fröken Annie Friedländer. Under det gångna året har hemmets verksamhet väckt mycket intresse, och föreningen har vunnit rätt liflig tillslutning af betalande årsmedlemmar. Men för att bättre betrygga hemmets ekonomi och föra föreningen ett stycke mot dess framtids mål, som är: »flere hem för arbeterskor i olika delar af Stockholm», har styrelsen jämte ett antal för saken intresserade damer anordnat en försäljning, som kommer att äga rum i Konstnärshuset, Smålandsgatan 7, torsdagen den 2 och fredagen den 3 november kl. 11 f. m. till 9 e. m. I den vackra utställningssalen, som blir smakfullt dekorerad, placeras försäljningsständer, där många nyttiga och trefliga artiklar finnas att köpa. Särskildt märkes ett stånd endast för barnkläder, från beklädnader för späda barn till goss- och flickkläder för 12- och 14-åringar. Vidare ett stånd med leksaker, många trefliga dockor och andra saker, lämpliga att gömma till julklappar, förkläden i alla branscher, målade och broderade arbeten, godsaker, parfym m. m. m. Buffet med allehanda förfriskningar och tombola äro naturligtvis också anordnade.

Hvad som också säkert kommer att locka många besökare är den serie scioptikonbilder, som i ett af sidorummen kommer att förevisas. Det är bland annat bilder ur arbeterskornas lif, visande dem i arbete på flere olika fabriker och ateliefer, såsom sömmerskor, sätterskor, cigarr-arbeterskor o. s. v.

Det är att hoppas, att allmänheten genom att talrikt besöka försäljningen uppmuntrar den sunda och nyttiga filantropiska verksamhet »Föreningen Hemmet för arbeterskor» utför, på det att efter detta första hem för arbeterskor må följa flere och det fördärliga inneboende-systemet alltmera motverkas.

VÅRA ILLUSTRATIONER.

lokal den 1 november 1849, då ordförandeplatsen intogs af konteramiral Kreuger och 47 medlemmar voro närvarande.

Sedan dess har sällskapet oafbrutet utvecklats sig i den från början åsyftade riktningen, och dess lokal är nu en flitigt anlätad tillflyktsort för hrr sjömiliter, hvilka där ha tillfälle att intaga sina måltider, läsa in- och utländska tidningar och journaler och för öfrigt förströ sig i umgänge med hvarandra.

Sällskapets nuvarande styrelse utgöres af följande personer: konteramiral J. Hägg, ordförande; kommandörkapten G. Lagercrantz, vice ordförande; kapten J. v. Düben och kapten L. Åkerhielm, sekreterare; löjtnant C. de Champs, bibliotekarie samt förvaltare; R. Nothberg, skattmästare.

Föredrag i sjömiliterä ämnen hållas årligen i sällskapets eller i kgl. sjökrigsskolans lokaler.

Sällskapet firar i dag sitt femtioårsjubileum med en splendid fest å Hotel Continental. Konungen ämnar öfvervara festen, vid hvilken, utom vår sjöofficerskorps, regeringens ledande män och för öfrigt åtskilliga af vårt samhälles representativa personligheter torde komma att närvara.

Sällskapets historia är, med ledning af protokoll och handlingar i sällskapets arkiv, under utarbetande för att i form af jubileumsskrift inom kort utgifvas från trycket.

De båda rumsinteriorer från Sällskapets lokal, hvilka Idun i detta nummer är i tillfälle att meddela, framställa: den ena det stora samlingsrummet och den andra biblioteket.

HEMMET FÖR ARBETERSKOR.

FÖR ATT i någon mån motverka det hygieniskt och moraliskt så fördärliga »inneboendesystemet» samt bereda ordentliga arbeterskor tillgång till billiga och trefliga bostäder bildades i Stockholm hösten 1898 »Föreningen Hemmet för arbeterskor». Denna förening, som under sitt första verksamhetsår kunnat i sitt hem, Kungsholmsgatan 26, bereda plats åt 10 arbeterskor, har sedan sistl. 1:sta oktober utvidgat detta hem, så att 24 arbeterskor numera bo där. Mot samma hyra (5,50—6,50 per månad) som vanligen betalas för att »bo inne» i öfverbefolkade, ofta osnygga bostäder, få hyresgästerna i Hemmet för arbeterskor bo i ljusa, hemtrefliga rum, där de kunna trifvas och känna sig på egen botten. Vedbrand och sänglinne erhållas, men lyse i sofrummen få arbeterskorna själfva bestå.

Hemmet förfogar numera öfver 9 sofrum, hvaraf 4 äro för 2 arbeterskor i hvarje, 4 för 3 i hvarje och 1, ett stort och luftigt rum, bebos af 4 arbeterskor.

Dessutom finnes ett trefligt samlingsrum med piano och ett litet bibliotek, rum för föreståndarinnan samt 2 kök, där hyresgästerna mot en liten extra afgift för kokgasen få tillreda sina morgon- och aftonmål.

De nu i hemmet boende arbeterskorna representera många olika yrken; där finnas sömmerskor vid elektriska syfabriker, möss- och kappsömmerskor, en korskärerska, en tricostickerska, en strickerska, en skonätlerska, en konstväfverska, en sätterska, sockerbageriarbeterskor, metallfabriksarbeterskor o. s. v.

Samlingsrummet i hemmet för arbeterskor är under vintermånaderna öppet äfven för utom hemmet boende arbeterskor, dels hvarannan måndag, då större samkväm med musik, föredrag, lekar m. m. hållas, dels ett par aftnar i veckan, då undervisning i klädsömnad gifves och en liten bland arbeterskorna bildad sångkör öfvas. Idun visar i dagens nummer en bild af samlingsrummet i »Hemmet för arbeterskor» vid ett aftonsamkväm äfvensom en bild af »sykursen» och ett af sofrummen i hemmet.

ÖSTERRIKISKA KRONPRINSESSAN STEFANIES

UTKORADE, greve Elemer Lonyay, med hvilken hon, som vi förut meddelat, den 3 dennes skall ingå äktenskap i London, är en ung medlem af Österrike Ungarns allra förnämsta adel. Grefvens fader, Meinhard von Lonyay, blef år 1867 finansminister i Andrasys ministär, 1870 öfvertog han riksfinsansministeriet och 1871, efter Andrasys störtande, var han den andre ministerpresidenten i den nyupprättade ungerska staten. De stora rikedomar, han samlat på dessa höga platser, rubbadeförtroendet till hans politik, så att han 1872 drog sig tillbaka.

GREFVE ELEMER LONYAY.

DEN FÖRSTA MINNESSTODEN öfver Johannes Brahms har nu rests i den lilla staden Meiningen i Tyskland, medan samtidigt i Hamburg, den store tondiktarens födelsestad, och i Wien, hans vistelseort under de senaste årtiondena, man ej hunnit längre än att insamlingar pågå för resande dirstädes af Brahms-monument.

Vi antaga, att det skall intressera äfven vår musikaliska publik, för hvilken Brahms verk till dels torde vara kända, att se, hur en af Tysklands små, men konstälskande städer hedrar minnet af en af dess lands snillrike söner.

EN DRÖM VAR SEKELORDET.

EN FLYKTAD DRÖM, ja dröm, ack, blott en dröm det var, Det stora sekelord, som kom från österns tsar. Och dock, det var så skönt som stjärneljus i natt, Det ord så kärt, så stort, så rikt så godt och gladt.

Det kom som vårens sol, det kom som vårlig vind, Och ros flög upp på släktets bleka, tärda kind. Till mödans dæld, kring smärtors jord det snarligt gick Och värmda hjärtedjuft och tände brödrablick.

En gammal sägen, täljd i fordom, fordom tid, Steg upp ur tusenårig grift så änglablid. Det solig saga var om plogen, smidd af svärd, Om evig frid och ro för vidan, vidan värld.

Skall siar'ns vackra syn, profetens dröm bli sann? Så frågte man, och blicken stjärnefagert brann. Skall krig med storm och klädnad röd ej varda mer, Du folkens Gud, som fram med eldsblick mäktigt ser?

Skall syskonring dock slutna bli, ack, bli en gång, Som ängeln tydt i julenattens stora sång? Skall fridens palmesus, ej tystnadt nånsin mer, Få jordens vaggsång bli, när seklets sol går ner?

En flyktad dröm! När traneflock mot solen drog, Den drömmen slöt, och hoppet, gråtstänkt, kvalfullt dog.

När jorden lagt den gula svepeskruden an, När rosen föll i skog, den vackra drömmen svann.

I drömfylld luft kanonens åska skar så gällt, Och kvalfull våg gick fram kring berg och haf och fält,

Och jämmerrop ett eko blef i släktets bröst, Och dröm, så ljuf, gaf tårar mer till sist än tröst.

»O, ve mig, ve mig, arma jord, så blodbestänkt, Skall än en gång i blod jag sorgligt varda dränkt? Skall seklets aftonsol gå ned i brand, i rödt? Ha mina barn ej nog i brödrastrid förblödt?»

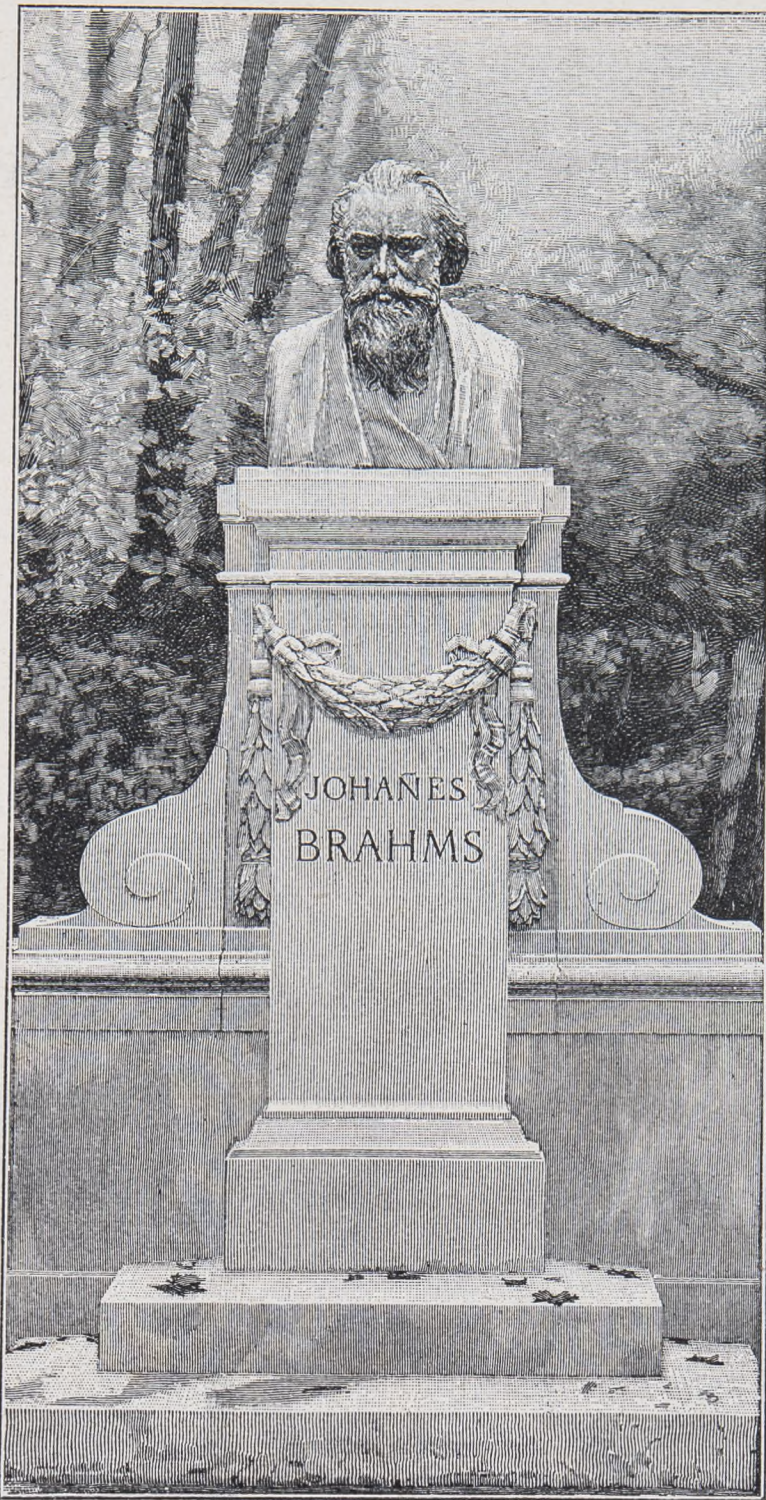
Så tycktes mig, att klagan gick från hult och lid, Och sorgsen ned såg stjärnesådden, hög och blid. Profetens syn så långt, så långt i fjärran var, Och armt var sekelordet ifrån Rysslands tsar.

LARS LUNELL.

SKÖFLAD LYCKA. EN BILD UR VERKLIGHETEN. AF ADOLF HELLANDER.

ARTHUR HOLM var artist, landskapsmålare, och hade, tjugusju år gammal, blifvit tilldelad af akademien ett stipendium, hvilket satte honom i stånd att studera i Paris, att vandra genom Frankrike och Tyskland, där han förnämligast i München och Dresden lärt sig att förstå och beundra den äkta konsten. Han var af ett allvarligt, arbetsamt sinnelag, ingen vindflöjel, som ofta artister äro, hvilka lefva för dagen och för öfrigt skräna om »nya skolan» och att allt gammalt är bara »bosch» och kalla Rafael och Rubens för »gamla struntgubbar».

Arthur Holm brydde sig ej om partistriderna hemma. Han arbetade ärligt för konsten, med endast skönhet och sanning som mål. Så kom han åter, frisk och stärkt till Stockholm, och blef i början litet uppburen af kritiken, och en och annan

JOHANNES BRAHMS MINNESVÅRD I MEININGEN I TYSKLAND.

förnögen man köpte en tafla af honom — några verkliga mecenater hafva vi tyvärr få.

Och så kom kärleken, den stora, allt fannande gudakänslan. Arthur gjorde bekantskap med Maria Berg i en enkel och vänlig familj, där han umgicks. Maria var tjugu år, dotter af fattiga föräldrar, men hade dock fått en god uppfostran och hade sedan ett par år innehaft plats på kontor.

De unga sågo hvarandra allt oftare, de kände sig omedvetet dragna till hvarandra, och inom kort utbytte de sina trohetslöften utan reflexioner och beräkningar, endast följande sina hjärtans ädla och modiga impulser.

De voro bägge unga. Arthur var en frisk och hurtig ung man, och Maria var vacker och rosig som blomstermånen maj, med himlens varma blå i sina ögon och ädelt guld i hjärtat, en rik hemgift åt den hon älskade.

Så gifte de sig och flyttade in i ett litet paradis fyra trappor upp på Östermalm. Paradiset hade visserligen endast två rum, ett åt söder, där middagssolen dansade lekande öfver rosorna i fönstret, och i hvars strålar kanarieåglarna muntert kvitterade, samt ett liggande åt norr, där Arthur slagit upp sina staffier, och hvilket fick namn, heder och värdighet af atelier.

Och här, i detta lilla fridfulla, enkla hem, lefde det unga paret fram sitt lif, smyddt af ungdom och kärlek och helgadt af arbetets id.

Maria trifes bäst med sitt handarbete i atelieren, där hennes klara, förståndiga ögon allt emellanåt följde Arthurs penseldrag på duken. Hon lefde med honom i hans konst, ty hon ägde ett naturligt fint sinne för naturen och denna hjärtats bildning, som sällan missstager sig.

Då dagens glada arbete var slut, togo de hvarandras arm och spatserade ut, lyckliga och småkuttande som tvänne nyförlovade. Var det som-

mar, så gällde färden Stockholms sköna omgifningar, var det åter höst eller vinter, så hände det, att man skaffade sig ett ädelt nöje på operan eller såg ett skådespel på någon annan teater.

Så gick ett år under oafbruten lycka. Visserligen var kassan ofta skral, och mellantider kommo, då Arthur förgäfves utbjudit en tafla, men sådant fäste man sig icke vid. De voro ju båda unga och friska, och det blef väl bättre tider.

Den andra hösten kom med regn och blåst och ständigt tung, blygrå himmel. Det var riktigt kusligt, och de förtjusande promenaderna blefvo inställda. Maria var heller icke rätt frisk. Hon började hosta, kinderna förlorade sina friska rosor och ögat blef matt, och därtill märkte Arthur, att hon allt mera föll af. Han blef förskräckt, men Maria endast log och tystade hans farhågor med en kyss. »Det är ingenting, vännen min,» sade hon leende. Emellertid fick han henne till doktorn, och denne sade, att det endast var det ihållande stygga höstvädret, som vållat en liten bröstkatarr, föreskref hög diet och några opiedroppar. När det blef jämn väderlek, eller senast till våren, så skulle allt bli så bra, så bra med lilla frun.

Men det blef icke bättre — tvärtom. Maria blef allt tröttare, och hostan allt hackigare. Man hade kommit till december månad, och det unga paret satt och språkade förtröligt om julen, och huru de då ämnade arrangera en liten fest för några unga konstnärsvänner, hos hvilka de själfva tillbragt den föregående julen. Arthur var i färd med att hitta på och göra upp i sitt hufvud små roliga öfverraskningar, sådana som kunna med lätthet åstadkommas i konstnärskretsar, då hans blick med ens föll på Maria, där hon satt i soffhörnet. Hon var blek som döden och hennes läppar hårdt sammanpressade. Arthur sprang fram till henne, men hon pekade endast energiskt åt handfatet, som stod på lavoiren.

Arthur fattade det och höll det åt Maria, men blef själf dödsblek, då Marias läppar öppnades och en klar blodstråle störtade fram och till hälften fyllda fatet. Maria sjönk tillbaka, tyst och matt. Arthur ropade in tjänarinnan, med hvars tillhjälp han fick den sjuka till sängs, hvarefter han störtade ut för att finna en läkare. Det gick omkring i hans hufvud och svetten rann utför hans kinder, blandande sig med salta, bittra tårar. Han fann snart en läkare, berättade förhållandet i afbrutna, osammanhängande ord. Läkaren sade endast, i det han sköt honom mot dörren: »Is! Is! Skynda... jag kommer strax efter.» Arthur störtade ut, fick på apoteket is och kom hem i samma vilda språng. Han lade sig på knä vid Marias bädd och placerade den första iskompressen, men sedan det var gjordt, böjde han hufvudet och utbrast i vild, våldsamt gråt. Maria log smärtsamt och stilla, tala kunde hon icke, men hon strök honom sakta och smekamt öfver det lockiga håret.

Läkaren konstaterade en redan långt avancerad lungdot, och sedan Maria efter tre månader åter kom på fötter, var hon endast en skugga af sitt forna jag. Läkaren konsulterade med en framstående specialist, och utslaget blef, att Marie möjligen skulle kunna räddas, till följd af ungdomens motståndskraft, om hon ofördröjligen fördes till ett varmare luftstreck.

Med förtviflans kraft uppbjöd Arthur allt för att möjliggöra detta, att skaffa den för en sådan resa nödvändiga summan. Tre, till fyratusen kronor äro ju ett helt kapital för en fattig artist. Enda möjliga sättet att ernå det var naturligtvis genom ett lån, men hvart skulle han vända sig? Bort med all stolthet, all själfkänsla, det gällde ju Maria. Han grubblade, men slutligen hade han det. Han skulle uppvakta en rik man, bankir, stor kommunalman, och som gällde för millionär, hvilken, då Arthur återvände från utlandet, köpt en tafla af honom, utan att pruta, och därtill öfverhopat honom med beröm och förtusning om en lysande framtid. Ja, till honom skulle han vända sig, och denne skulle förstå hans sorg!

Han gick, lät anmäla sig, blef införd till den store mannen och framlade klart och öppet sin anhållan. Den myndige bankiren och framstående kommunalmanen sjönk ned i sin lästol, slöt ögonen, pustade och sade med lugn och öfvertygande röst:

»Min unge vän, det är mycket ledsamt, det ni nu berättat mig, men jag vill sannerligen icke

Siden-Damast

90 öre till kr. 16: 45 pr meter

från mina fabriker.

äfvensom svart, hvitt och kulört Henneberg-Siden från 65 öre till kr. 16: 45 pr meter — slät, randig, rutig, fasonerad, damast m. m. (cirka 240 olika kvalitéter och 2,000 olika färger, mönster m. m.).

Siden-Damast fr. 90 öre—16,45 | Bal-Siden fr. 65 öre—16,45
Siden-Bastklädn. pr robe kr. 12,30—58,80 | Siden-Grenadin » 90 öre—8,65
Siden-Foulard, tryckt, » 85 öre—3,85 | Siden-Bengalin » kr. 1,75—8,35

pr mtr. Siden-Armüres, Monopols, Cristalliques, Moire antique, Duchesse, Princesse, Moscovite, Marcellines, siden till täcken och flaggor m. m. porto- och tullfritt till hemmet. Profver och katalog omgående. — Dubbelt porto till Schweiz.

G. Hennebergs Siden-Fabrik, Zürich.
(K. & K. Hofleverantör.)

